

MACEDÓNIA HELYE AZ OSZTRÁK—MAGYAR,
OROSZ ÉS SZERB KORMÁNY — A BALKÁN ÉRDEK-
SZFÉRÁKRA VALÓ FELOSZTÁSÁVAL ÉS
MEGHÓDÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS — TERVEIBEN
1876—1878 KÖZÖTT

Az 1875. évi bosznia-hercegovinai felkelés jeladás volt a macedón nép számára is, amely az 1876-os razlozsi és az 1878-as kresznenszki felkeléssel kísérelte meg kivívni szabadságát. A boszniai, macedóniai és bolgár felkelők harcainak kiváltó okai között említhetjük Szerbia és Oroszország 1876 és 1878 közötti törökellenes háborúját. Úgy tűnt, hogy elérkezett az ideje a török birodalom felszámolásának a Balkánon, de az események folyamata nem ezt igazolta. Mivel a nagyhatalmaknak érdekükben volt fenntartani gazdasági és stratégiai pozícióikat a Balkánon, különösen Macedóniában, ezért mindent megtettek, hogy ne túl sokat változzon a helyzet. Hangsúlyozott érdeklődést elsősorban Oroszország és az Osztrák—Magyar Monarchia mutatott. Az első nyíltan izgatta Szerbiát Törökország ellen és támogatta a bolgár felkelést. Ugyanakkor igyekezett megegyezni az Osztrák—Magyar Monarchiával a Balkán felosztásáról, hogy az érdekszférák kialakulása után szabadon fordulhasson Törökország ellen. 1876 júniusában Reichstadtban az Osztrák—Magyar Monarchia és Oroszország aláírta a Balkán két érdekszférára osztásáról szóló egyezményt. Az Osztrák—Magyar Monarchia érdekszférájába tartozott a Balkán félsziget egész nyugati része, valamint Szerbia és Macedónia, Thesszalonikivel együtt. Bár nem húzták meg pontosan a határt az érdekszférák között, az kitűnt, hogy Bulgária és Thrákia az orosz érdekszférába tartozott. Erről a felosztásról tanúskodik az is, hogy gróf Andrássy Gyula, osztrák—magyar külügyminiszter egyértelműen arra számított, hogy a török uralom megszűnte után Macedónia önálló állammá válik és császári únióra lép az Osztrák—Magyar Monarchiával. Andrássy gróf orosz kollégája, Gorcsakov herceg teljesen egyezett Macedónia várható helyzetével. Éppen ezért a reichstadti egyezmény titkos záradékában Oroszország és az Osztrák—Magyar Monarchia közös megegyezéssel kimondta: Egy törökellenes háború esetén Oroszország nem bocsátkozik háborúba Szerbia és Macedónia területén, Ebből kitűnik, hogy a reichstadti egyezmény és annak titkos záradéka az Osztrák—

rák—Magyar Monarchia diplomáciájának jelentős győzelmét jelentette és Macedóniát bekapcsolta tervezett hatalmi szférájába.

Oroszország, bár nem volt túlságosan meglegedve a reichstadi egyezményvel, 1877-ben mégis megállapíthatta, hogy sikerült megteremteni a feltételeket legfőbb célja eléréséhez, a Boszporusz és a Dardanellák, illetve a háttér, Thrákia és Bulgária ellenőrzéséhez. Tulajdonképpen ezért is üzent hadat Törökországnak. Mint ismeretes, a háború Oroszország győzelmével és az 1878. március 3-án San Stefanóban megkötött, előzetesen szabályozott békekötéssel végződött. A legyőzött Törökország az orosz fölény hatására beleegyezett, hogy európai területein létrejöjjön a független bolgár fejedelemség, ami vazallusi viszonytal kapcsolódott Törökországhoz. A San Stefanó-i békeszerződés szerint az új bolgár állam kiterjedt volna egész Bulgáriára, Macedóniára a Halkidikék és Thesszaloniki nélkül, valamint Kelet-Albánia egyes vidékeire. Oroszország úgy vélte, hogy a San Stefanó-i békeszerződéssel sikerült biztosítani a Balkán feletti hegemoniáját és mindent megtett az Osztrák—Magyar Monarchia balkáni előrehatolásának megakadályozására. Azonban az Osztrák—Magyar Monarchia már a békeszerződés aláírását követő napokban rendkívül erélyesen reagált. Ausztria—Magyarországhoz más európai hatalmak is csatlakoztak. Őket szintén meglepte az oroszok balkáni előrenyomulása és a Boszporusz, illetve a Dardanellák feletti dominációja. Mint ismeretes, ez vezetett a berlini kongresszus 1878 júniusára és júliusára való összehívásához, amelyen a San Stefanó-i békét revideálták és a „San Stefanó-i Nagy Bulgáriát” százharminckét nap múlva felszámolták. A San Stefanó-i békét Szerbia sem fogadta el.

A szerb burzsoázia Macedónia bekebelezésére irányuló törekvései már a tizenkilencedik század hetvenes éveiben aktivizálták diplomáciáját és katonai erejét Törökország ellen. Szerbia 1868-ban titkos szövetségre lépett a görögökkel Törökország ellen. Az egyezmény legfontosabb záradéka Macedóniának a két ország, Szerbia és Görögország közti felosztásáról szólt. Ebben az egyezményben fektették le, hogy az Ohrid — Gornya Dzsumaja (ma Blagoevgrad) vonaltól északra fekvő területek Szerbiához, az ettől délebbi vidékek pedig Görögországhoz tartozzanak. Az Oroszország által felbátorított Szerbia 1876-ban hadat üzent Törökországnak. A fegyverszünet tehát nem tartott sokáig. Amikor az orosz seregek 1877-ben átlépték a Dunát és megkezdték a Bulgáriában levő török erők elleni támadásukat, a szerb hadsereg ismét támadásba lendült a Kosovo területén állomásozó és a Morava-mentét, illetve Kelet-Szerbiát megszállva tartó török csapatok ellen. Mivel Szerbia Oroszország mellett lépett hadba, ígéretet kapott a macedón területek megszerzésére. A szerb kormány a Görögország iránti korábbi szerződéses kötelezettségétől függetlenül és a reichstadi egyezmény érdekszférákról és az önálló Macedóniáról szóló záradékát mellőzve igyekezett mindent megtenni Macedónia egyes részeinek a megszerzéséért. A háborúban való közreműködés és az összetűzések megszűnte, már a San Stefanó-i békeszerző-

dés aláírása előtt, arra bátorították a szerb kormányt, hogy megbízottai — Milosav Protić, Katardžijev és Lesjanin ezredes — útján írásbeli követeléseket intézzen a petrográdi orosz kormányhoz és a bulgáriai orosz katonai főparancsnoksághoz. Petrográdban Milosav Protić követelte, hogy Szerbia Szalonikinél kapjon kijáratot a tengerre. Katardžijev és Lesjanin pedig azért szálltak síkra, hogy a Törökországgal kötött San Stefanó-i békeszerződésbe bekerüljenek a következők: Szerbia megkapja függetlenségét, Ó-Szerbiához hozzácsatolják a keleti vidékeket és a Duna menti Vidint. Az orosz katonai vezetőknek és diplomatáknak San Stefanóban átadott térképen feltüntették mindazokat a területi követeléseket, amelyeket Szerbia indokoltnak tartott. A térképen szerepeltek mindazok a területek, amelyek török fennhatóság alatt voltak: nyugaton a Drim folyóig, délen Crna Gora határáig, ezenkívül Albánia északi és északkeleti területei, valamint Macedóniának az Ohrid—Gornya Dzsujuma vonaltól északra fekvő területei (az 1868-ban Görögországgal kötött megegyezés szerint), ezenkívül még Nyugat-Bulgária vidékei is, egészen Szófiáig. Bár a szerb kormány ezúttal csak Macedónia egyes vidékeire tartott igényt (az Ohrid — Gornya Dzsujuma vonaltól északra), a korabeli szerb uralkodó körök úgy vélték, hogy egész Macedónia Ó-Szerbiának a tartozéka. A San Stefanó-i orosz főparancsnokságnak átnyújtott térképen feltüntették egy lehetséges Nagy-Szerbia határait is: kiterjedésében felölelte volna a Bistrica és a Struma folyó közötti vidéket, amelyet délről az Égei-tenger határol, továbbá tiszta bolgárlakta vidékeket is felölelt volna, mert keleti határát a dunai Lom Palanka irányában vonták meg. Magától értetődő, hogy az oroszok nem vették figyelembe Szerbiának ezeket a túlméretezett hódító törekvéseit. Ezzel ellentétben Oroszországnak nagyon is megfelelt a csatlósállamként elképzelt „San Stefanó-i Bulgária”, aminek létrehozása érdekében szerblakta vidékeket is hozzácsatolt az úgynevezett „Egyesült Bulgáriához”. Egy ilyen Bulgáriára volt Oroszországnak szüksége a Boszporusz és a Dardanellák hátterének biztosításához és az Osztrák—Magyar Monarchia balkáni jelenlétének egyensúlyozásához.

De ahogyan nem valósultak meg Szerbiának a Macedónia és más nem szerblakta területek bekebelezésére irányuló törekvései, úgy foszlottak szét Oroszországnak a Duna menti guberniummal — a San Stefanó-i Bulgáriával — kapcsolatos tervei. Ez a fikció csak 132 napig volt érvényben. Az orosz terjeszkedési törekvéseket és a San Stefanó-i Bulgária létrehozását az Osztrák—Magyar Monarchia az 1876-os reichstadti egyezmény megszegésének és a Balkánnal kapcsolatos stratégiai érdekei közvetlen megsértésének tekintette. Ezzel az értékeléssel a maga módján a többi európai nagyhatalom is egyetértett, mert hasonlóan ellenezték Oroszország balkáni egyeduralmát, és ezért a nagyhatalmak berlini kongresszusán, amelyet 1878. június 13-tól július 13-ig tartottak meg, az Osztrák—Magyar Monarchiával együtt szálltak síkra a San Stefanó-i békeszerződés felülvizsgálásáért.

Amíg az európai nagyhatalmak a berlini kongresszusra készülődtek, a szerb kormány — amely már kifejezésre juttatta nemtetszését a San Stefanó-i békeszerződéssel kapcsolatban — lépéseket tett, hogy felhívja az európai országok diplomáciájának figyelmét arra a követelésére, hogy Macedóniát szabadítsák fel a török uralom alól és osszák fel Szerbia és Görögország között. Érdekes például az a jegyzék, amit a szerb kormány képviselőjében Jovan Ristić, a kormány külügyminisztere adott át személyesen Bismarck német kancellárnak, a berlini kongresszus elnökének. A jegyzék szerint Szerbia lemondott Boszniáról és Hercegovináról, de ugyanakkor igényt támasztott Macedónia egyes területeire, városaira: Kicsevóra, Szkopjéra, Kriva Palankára stb. A szerb kormány jegyzékeit és Macedóniával kapcsolatos törekvéseit nem tűzték napirendre a berlini kongresszuson.

A berlini kongresszuson az európai nagyhatalmak állásfoglalása volt a döntő, és elsősorban Angliának és az Osztrák—Magyar Monarchiának sikerült visszaszorítani az oroszok balkáni terjeszkedését. A San Stefanó-i békeszerződés így semmissé vált. A több nemzetiségű „Egyesült Bulgária” helyett létrehozták a bolgár nemzeti fejedelemséget a Stara Planina és a Duna közötti térségben. Dél-Bulgáriát, azaz Kelet-Ruméliát autonóm területként helyezték ismét a szultán fennhatósága alá. Szerbia négy déli kerületét területileg megnövelték. Macedónia helyzete a korábbiakhoz képest nem változott, továbbra is közvetlen török fennhatóság alá tartozott, azzal hogy a berlini szerződés 23. szakasza közigazgatási függetlenséget helyezett kilátásba, de ezt a törökök figyelmen kívül hagyták.

A berlini kongresszust követően az úgynevezett keleti kérdés — még ha látszatra is — ismét háttérbe került.

Fordította *Garai László*